

УДК 657

РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗНАЧЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКІВ У СВІТІ

А. О. Ситнікова

студентка 4 курсу, група ОА-41, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доцент О. В. Павелко

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

В даній статті висвітлено значення податків. Проаналізовано їх функції, що виникали та змінювались впродовж всієї історії функціонування. Ідентифіковано вплив певних функцій на забезпечення потреб суспільства та регулювання суспільних процесів.

Ключові слова: податки, історичний аспект, функції податків, форми податків, суспільство, суспільні потреби.

В данной статье рассмотрено значение налогов. Проанализированы функции налогов, которые возникали и изменялись на протяжении всей истории функционирования. Определено влияние некоторых функций на обеспечение потребностей общества и регулирование общественных процессов.

Ключевые слова: налоги, исторический аспект, функции налогов, формы налогов, общество, общественные потребности.

This article covers the role of taxes. The functions of taxes that have arisen and changed throughout the history of functioning are analyzed. It was determined how certain functions affect the needs of society and regulate social processes.

Keywords: taxes, historical aspect, tax functions, tax forms, society, public needs.

Історія виникнення податків сягає глибокої давнини і безумовно є результатом виникнення перших суспільств і, як наслідок, виникнення суспільних потреб. Проте головною передумовою зародження податків є звичайно виникнення держави. Форми податків та податкових систем стародавніх країн залежали від цільових спрямувань та потреб суспільства, тому іноді мали нестандартний об'єкт оподаткування. Впродовж тривалого часу розвитку податкові системи утвердились як головний інструмент держави.

Висвітлення будь-якого питання неможливе без вивчення попередніх досліджень. Питання ролі виникнення та функціонування нестандартних податків в розрізі історії не є винятком, проте не можна стверджувати, що даному питанню присвячено достатньо праць як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Серед дослідників питань, пов'язаних з історичним розвитком податкових систем, є такі українські вчені: С.В. Степаненко, С.Н. Антонюк, В.М. Феценко, Н.О. Тимочко, В.М. Мельник та зарубіжні вчені: А. Сміт, Д. Рікардо, Ф. Кене, В. Петті, А. Маршал, Дж. Кейнс, Дж. Гелбрейт та інші.

Протягом тривалого часу утворювались та зникали багато різних видів податків. Зокрема, можна стверджувати, що за весь період історії сформувались так би мовити «стандартні» податки, аналоги та модифікації яких присутні в багатьох сучасних країнах світу. Прикладом може бути податок на додану вартість, податок на прибуток та ряд інших схожих стягнень. Деякі податки в різні періоди історії були нетиповими, або й взагалі не мали аналогів, тобто вони відрізняються особливістю об'єкта оподаткування та загальноприйнятими нормами щодо утворення податку. Для того, щоб краще зрозуміти різні

нетипові податки, що впроваджувались у різні часові періоди в різних країнах світу, варто проаналізувати функції податкових стягнень, які є невід'ємною складовою їх існування.

Поняття функцій податків зазнало значної еволюції. Треба сказати, що і сьогодні погляди на число цих функцій та їх зміст в різних учених розрізняються найсерйознішим чином. З моменту виникнення податків їх основною функцією вважається фіскальна. Фіском в Стародавньому Римі називалася військова каса, де зберігалися призначені до видачі гроші. Фіскальна функція носить всеосяжний характер і поширюється на всіх фізичних та юридичних осіб. Головний її зміст – утворення державного фонду шляхом вилучення частини доходів організацій та громадян для матеріального забезпечення функцій держави – оборони країни, захисту правопорядку, вирішення соціальних, природоохоронних та інших завдань. У початкові періоди розвитку оподаткування фіскальна функція вважалася головною і єдиною функцією податку. Такою була думка про податки в Стародавньому Римі. Так думали і в Середньовіччі [1].

Деякі фахівці вважають цю функцію єдиною, інші вважають, що існують й інші функції, які в якомусь сенсі є похідними від фіскальної. Це обґрунтовується тим, що саме завдяки фіскальній функції створюються реальні передумови для втручання держави в економічні відносини, у тому числі в процес перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Вже в Древньому Римі була помічена й інша дуже важлива функція податків – регулююча (стимулююча і дестимулююча), яка виражалася в тому, що перехід на грошову форму сплати податку серйозним чином стимулював розвиток товарного виробництва і ринку. Практична реалізація цієї функції здійснюється через систему податкових ставок і пільг, податкових відрахувань і т. д. Важливе значення в її реалізації має і податкова система сама по собі: вводячи одні податки і скасовуючи інші, держава стимулює розвиток певних виробництв, регіонів, галузей, одночасно стримуючи розвиток інших [6].

Вже в XVII ст. у Франції уряд Ж. Б. Кольбера широко практикував використання податкових привілеїв для тих галузей промисловості, розвитком яких особливо дорожив, стимулював збільшення вивозу промислових товарів, при цьому введено посилене оподаткування предметів розкоші. Для стимулювання росту народонаселення в XVII–XVIII ст. уряди низки країн також використовували податки.

Так, в Англії в 1758 р. було введено податок з холостяків, за яким чоловіки, що старші 25 років і не перебувають у шлюбі, а також бездітні вдівці того ж віку платили податок у розмірі 5 шилінгів, якщо їх майно досягало 100 фунтів стерлінгів, і 20 шилінгів, якщо воно досягало 300 фунтів стерлінгів, і т.д. Використання податків для стимулювання народжуваності найбільш чітко проглядалося у французькому й іспанському законодавстві. Так, в Іспанії від податків були повністю звільнені особи, які мають шестеро і більше дітей, що з'явилися в законному шлюбі.

З метою залучення іноземних ремісників, купців, землевласників у ряді країн, наприклад, в Іспанії, Пруссії, Росії, іноземцям надавалися різні податкові пільги [6].

Тобто, аналізуючи історичні дані, можна простежувати закономірність, що в різні часи регулююча функція податків була невід'ємною складовою певних держав. Оскільки в кожному суспільстві виникають певні суспільні процеси, що потребують регулювання з боку держави. Тому регулююча функція повинна насамперед стабілізувати соціальні процеси та встановлювати рівновагу, оскільки проблеми, що вона покликана врегульовувати, зазвичай носять не фінансовий, а соціальний, демографічний чи культурний характер.

Розподільна (соціальна) функція податків – наступна важлива функція, що тісно пов'язана з фіскальною і регулюючою функціями. Суть даної функції полягає в тому, що за допомогою податків через бюджет і позабюджетні державні фонди держава перерозподіляє фінансові ресурси із продуктивної сфери в соціальну, здійснює фінансування великих цільових програм, що мають загальнодержавне та суспільне значення, а також фундаментальну науку.

У Стародавньому Римі при імператорі Августі в 6 р. н.е. був введений податок на спадщину за ставкою 5%. Податок сплачували всі громадяни Риму і всі доходи від нього прямували на пенсійне забезпечення професійних воїнів-легіонерів. У середні віки також робилися спроби вирішувати через податки соціальні проблеми. Так в XVI ст. в Англії був введений податок на бідних. Метою даного податку був збір громадою коштів на утримання незаможних. Цей податок було б правильніше назвати податком для бідних, оскільки сплачували податок заможні члени суспільства в інтересах бідних людей. У Франції уряд Кольбера, як уже говорилося, ввів у XVII ст. податок на розкіш, який потім стягувався і в ряді інших країн.

Контрольна функція податків тісно пов'язана з фіскальною і розподільчою функціями. Ця функція проявилася у міру розвитку практики оподаткування, створення відповідного апарату збору податків. Контрольна функція потрібна, з одного боку, для перевірки ефективності господарювання, а з іншого – для контролю за дієвістю проведеної економічної політики держави. Розвинена контрольна функція дозволяє здійснювати всебічний контроль за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету.

Із вищезазначеного можна побачити, що дуже часто податки виконували не фінансові, але більш соціальні функції, покликані врегульовувати суспільні процеси.

Візьмемо для прикладу один цікавий факт. На початку XII століття в Англії був введений податок на боягузтво. Відповідно до нього кожен лицар або військовозобов'язаний громадянин, який не бажав битися на славу свого короля у численних війнах, зобов'язаний був заплатити. Цьому є абсолютно логічне пояснення, адже в часи Середньовіччя країни Європи за часту потерпали в різних як міжусобних війнах, часто виникали загрози зовнішнього нападу. Спершу сума була невелика, але напевно охочих платити виявилось так багато, а воювати – так мало, що король Джон збільшив податок відразу в 3 рази. До того ж правитель став брати гроші з лицарів навіть в мирний час. В результаті податок так обурило населення, що став однією з причин виникнення Великої хартії вольностей.

Ще одним яскравим прикладом служить податок на бороду, введений Петром I у 1689 у Росії. Бороду було оцінено за станом: дворянська та приказна – 60 рублів, першорядна – 100, пересічна торгова – 60, кріпосна, паламарська – 30 рублів. Селянин міг носити бороду у селі, не сплачуючи гроші, але при виїзді чи в'їзді у місто мав давати за неї 1 копіюку. Цим Петро I сподівався змусити чоловіків повністю голитися, як це було поширено в Західній Європі. Тобто на даний податок накладалася насамперед культурна функція – впровадження певних етичних норм [4].

Однією з найголовніших функцій держави в будь-який час її існування є стягнення податків. У всі часи саме ця функція держави була рушійною силою становлення і розвитку держави, а з нею і права.

Аналіз історичних даних дає змогу стверджувати, що розвиток та зміна державного устрою завжди супроводжується зміною податкової системи. Отже, на прикладі усього історичного періоду ми бачимо, що податки є рушійним елементом не тільки в удосконаленні форм держави та права, а й взагалі суспільства з його різноманітними потребами та інтересами. Наявність різноманітних функцій дає змогу забезпечувати не тільки фінансове наповнення державного бюджету, але й стабілізацію різних суспільних процесів, забезпечення суспільних потреб, і як показує історія саме останні зазвичай відігравали значну роль у функціонуванні та розвитку різних держав.

Список використаних джерел:

1. Історичний розвиток системи оподаткування. URL: <http://referat-ok.com.ua/podatki-podatkovaya-sistema/istorichnii-rozvitok-sistemi-opodatkuvaniya> (дата звернення: 12.10.2018).
2. Крупей Н. С. Податки і платежі: історичний аспект. 2012.
3. Нечай. Н. В. Нариси з історії оподаткування. *Вісник податкової служби України*. 2007. № 7. С. 4–14.
4. Незвичайні податки в історії людства. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-neobychnye-nalogi-v-istorii-chelovechestva> (дата звернення: 12.10.2018).
5. Пікардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. / пер. с англ. соч. Т. 1. М. : Госполитиздат, 1955. 360 с.
6. Функції податків. URL: https://stud.com.ua/20498/ekonomika/funktsiyi_podatkiv (дата звернення: 12.10.2018).